

SOCIOLOGIE NEROVNOSTI, NEROVNOST VE VZDĚLÁNÍ

Mgr. Zuzana Szabó Lenhartová

Vědecký přístup a úlohy nerovnosti ve společnosti

Kritická tradice

Liberalismus

Sociální teorie

Typy nerovnosti

Střední třída

Pracovní třída

Nezaměstnaní

Nerovnost
- zásadní sociologické téma.

Proč existuje nerovnost mezi lidmi? Kde jsou její příčiny?
Máme být unavení či nadšení? Měly by změnit strukturu lidské společnosti? Co nám říká?

- žádná společnost nezačíná faktickou rovností (všem svým členům) - lišily se všechny jsou ochotny to přimát
- společnost diferencovaná do vrstev a skupin. Každá se počtem na státě a službách, zájmové úrovně a výši své prestiže
- často nerovnosti vzniká a slouží

2 způsoby chápání nerovnosti

1. nedůvěry v důstojnost společnosti (lucra)
2. důstojnost určitého aspektu společnosti (tedy nikoli legální zřítel společnosti)

- různé společnosti se liší nejen charakterem nerovnosti, ale především charakterem legitimizací, proč je nerovnost přijatelná

Nerovnost ve společnosti, vztahy k

Pracovní třída

Nezaměstnaní

Nerovnost na trhu práce

Pracovní třída

Nezaměstnaní

Příjmová nerovnost

Pracovní třída

Nezaměstnaní

Pracovní třída

Nezaměstnaní

Pracovní třída

Nezaměstnaní

Pracovní třída

Nezaměstnaní

Pracovní třída

Nezaměstnaní

SOCIOLOGIE NEROVNOSTI, NEROVNOST VE VZDĚLÁNÍ

Mgr. Zuzana Szabó Lenhartová

Vědecký přístup a úlohy nerovnosti ve společnosti

Kritická tradice

Liberalismus

Sociální právo

Typy nerovnosti

Střední třída

Pracovní třída

Nepracovní třída

Nerovnost

- zásadní sociologické téma.

Proč existuje nerovnost mezi lidmi? Kde jsou její příčiny?
Máme být unavení či nadšení? Měly by změnit strukturu lidské společnosti? Co nám říká?

- lidská společnost nezačíná faktickou rovností (všem svým členům) - lišily se všechny jsou ochotny to přimát
- společnost diferencovaná do vrstev a skupin. Každá se počtem na státních a kulturních, zájmových a sociálních výstavě
- často nerovnostová struktura a služba

2 způsoby chápání nerovnosti

1. nedůvěry vztahy společnosti (lucra)
2. státních a kulturních aparátů společnosti (lidy ruku) (legdy třítat společnosti)

- různé společnosti se liší nejen charakterem nerovnosti, ale především charakterem legitimizací, proč je nerovnost přírodní

Pracovní třída

Nepracovní třída

Nerovnost ve společnosti, vztahy a příčiny

Pracovní třída

Nepracovní třída

Nerovnost na trhu práce

Pracovní třída

Nepracovní třída

Příjmová nerovnost

Pracovní třída

Nepracovní třída

Pracovní třída

Nepracovní třída

Pracovní třída

Nepracovní třída

Pracovní třída

Nepracovní třída

Pracovní třída

Nepracovní třída

Nerovnost

- zásadní sociologické téma:

*Proč existuje nerovnost mezi lidmi? Jaké jsou její příčiny?
Může být zmenšena či odstraněna? Nebo je nezbytnou
součástí struktury lidské společnosti?*

Dahrendorf (1970)

- žádná společnost nezaručuje faktickou rovnost všem svým členům (i když ne všechny jsou ochotny to přiznat)
- společnost diferencována do vrstev a skupin, lišících se podílem na statcích a službách, přístupem k moci a výši své prestiže
- dáno nedostatkostí statků a služeb

Příklady?

2 způsoby chápání nerovnosti

1. nezbytný důsledek společenského života
2. důsledek určitého uspořádání společnosti (tedy nikoli logický atribut společnosti)

- různé společnosti se liší nejen charakterem nerovností, ale především charakterem legitimizací, proč je nerovnost přijatelná

Rozdělení statků

Tradiční společnosti

- základem distribuce žádaných služeb a statků výhradně osobní kontakty mezi těmi, kdo k nim mají přístup a těm, kteří o ně usilují
- obvykle nefunguje oddělení věcí veřejných a soukromých, tudíž mocní disponují veškerým vlastnictvím neomezeně
- podíl na moci tudíž obvykle předchází podílu na bohatství
- bohatství zčásti ostentativně konzumováno, zčásti rozdělováno těm, kdo jsou na panovníkovi závislí, čímž se moc upevňuje (nadprodukt udržuje oddanost)
- masa obyvatel tvořící nadprodukt není pro panovníka partnerem - tím je pouze vojenský a správní aparát

Moderní společnosti

- opačný vztah mezi bohatstvím a mocí - s bohatstvím získáváme moc
- větší majetek umožňuje nátlak na správce veřejných záležitostí
- nutnost brát ohled na názor masy obyvatelstva

Výklady původu a úlohy nerovnosti ve společnosti

Konzervativní tradice

- nepředpokládá přirozený stav rovnosti
- akcent na svobodu jedince a různorodost společnosti
- svoboda neoddělitelně spojena s přirozeně existující diferenciací, mnohotvárnosti a rozmanitými příležitostmi
- základ nerovnosti je v přirozených dispozicích (geneticky a sociálně předávaných)
- mechanismy zajišťující rovnost jsou považovány za ohrožení svobody jedinců/ skupin

Liberalismus

- ve spontánně vznikajícím řádu je nerovnost přirozená a z hlediska fungování společnosti nutná
- cíl ekonomického systému: produkovat bohatství, cíl sociálního systému: podpora této produkce. Nerovnost tuto podporu zajišťuje, reguluje totiž poptávku a nabídku na trhu soc. rolí (strach z chudoby jako nástroj soc. kontroly a motivace k výkonu)

Socialistická tradice

- nerovnost výrazem nerovného přístupu ke zdrojům v důsledku existence privilegií či majetku
- založena na skutečnosti, že jedni (menšina) kontrolují výrobní prostředky a druzí (většina) jen svou pracovní sílu.
- pracovní síla je vykořisťována, protože vyrobila celý produkt, ale dostává jen jeho část (hodnotu své pracovní síly), zatímco nadhodnotu si přivlastní vlastníci výrobních prostředků.
 - tak vznikají třídy (charakterizované podílem na produkci a životními podmínkami)
 - protichůdnost zájmů tříd způsobuje třídní konflikt, hnací sílu historického vývoje

Vývoj nerovnosti

Středověk

- funkcionální diferenciacce
- různost a nerovnost připodobňována různosti orgánů v lidském těle
- stavovská společnost
- hierarchie společnosti dána principem reprezentace (moc a privilegia člověka odvozena z moci a privilegií toho, koho reprezentoval (královská od Boha, šlechtická od krále); neodvozena tedy od majetku - nerovnost původu

Novověk

- třídní stratifikace
- postupně nahradila všechny ostatní typy stratifikace
- pozice ve společnosti už není dána při narození (skutečně?), ale odvozuje se od úlohy a úspěšnosti jedince v procesu práce, produkce, obchodu

"přirozenost" společenského řádu

Typy nerovnosti

- třídní (statusová, kastovní)
- v příjmech a majetku (bohatství)
- v moci, privilegiích a prestiži
- pohlavní (gender)
- etnická
- mnohé další - příklady?

Příklady

- nerovnost ve schopnostech
- nerovnost na trhu práce
- nerovnost ve vzdělání a v přístupu ke vzdělání (příklady skupin?)
- nerovnost v privilegích a síle sdílených sociálních sítí (teorie soc. kapitálu)
- nerovnost rozdělení vlivu a moci (teorie politického kapitálu)

Pierre Bourdieu - Druhy kapitálu

Pozice člověka v sociálním prostoru, resp. v sociálním poli je „pozicí ve struktuře distribuce různých druhů kapitálu.“

Kapitál

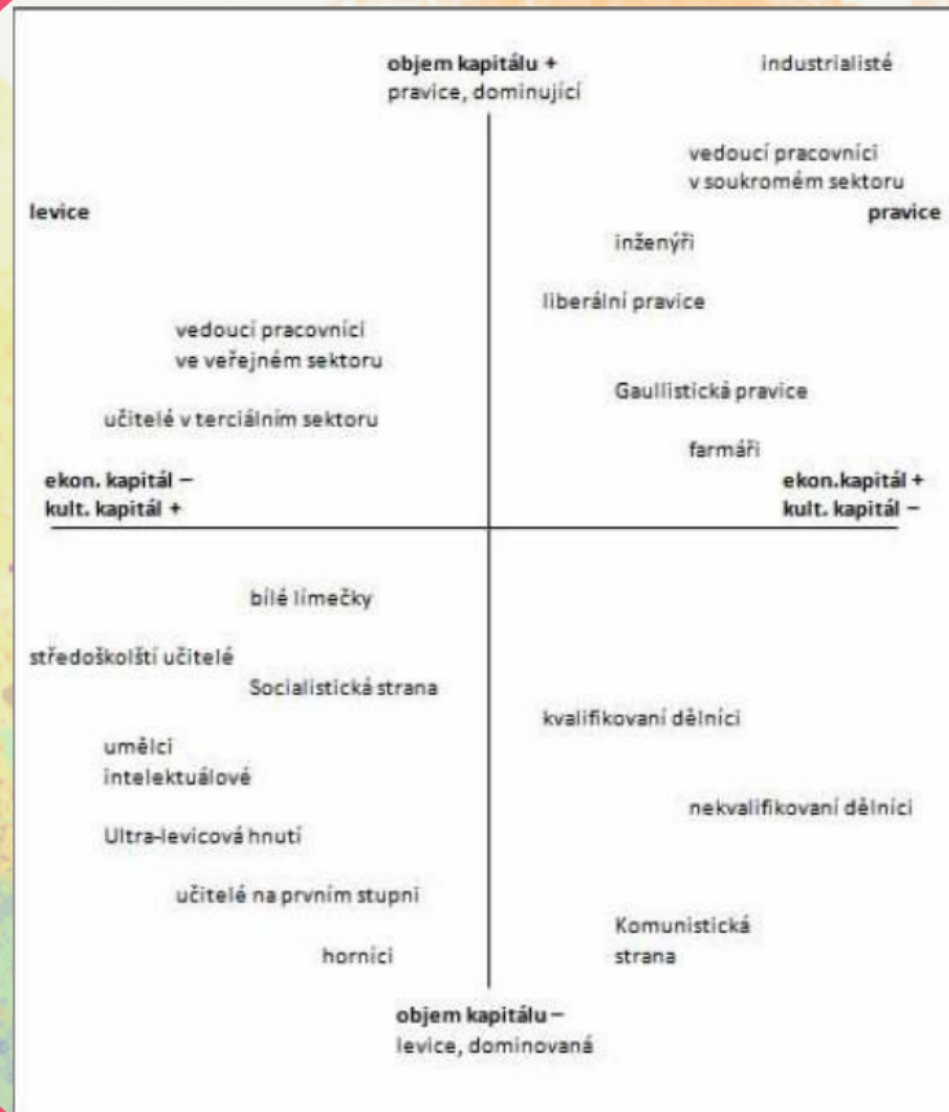
- vlastnictví různých druhů kapitálu (a jejich různého objemu) určuje pozici aktéra v sociální struktuře / v sociálním poli / v sociálním (a také fyzickém) prostoru.

Druhy kapitálu

- **ekonomický** - hlavní stratifikační efekt v moderních společnostech
- **kulturní** - vzdělání, kulturní kompetence, předměty
- **sociální** - sociální síť, známosti a kontakty. Podstatná velikost sítě a její kvalita
- **symbolický** - aktér prostřednictvím něj získává „explicitní nebo praktické uznání“
 - společensky vnímaná hodnota ostatních druhů kapitálů daného jedince, vyjádřená úctou, prestiží, mocí
- **vzdělanostní**
- **rétorický**
- **fyzický** (Loïc Wacquant)
- **erotický** (Catherine Hakim)

- obecně můžeme kapitál chápat jako cokoliv, co má v příslušném sociálním poli či prostoru diferencující (resp. stratifikační) efekt, tzn. co způsobuje nerovnou distribuci uznání a moci.

Schéma soc. prostoru

(Bourdieu [1997] 2000, 134)

Příjmová nerovnost

- dána sociální pozicí, ale může se jevit i jako nerovnost daná etnickou příslušností, pohlavím, věkem a profesí (důsledek diskriminace)
- diskriminace:
 - přímá (nižší mzda za stejnou práci)
 - nepřímá (alokace na nevýhodný sekundární trh práce)

PŘÍKLADY?

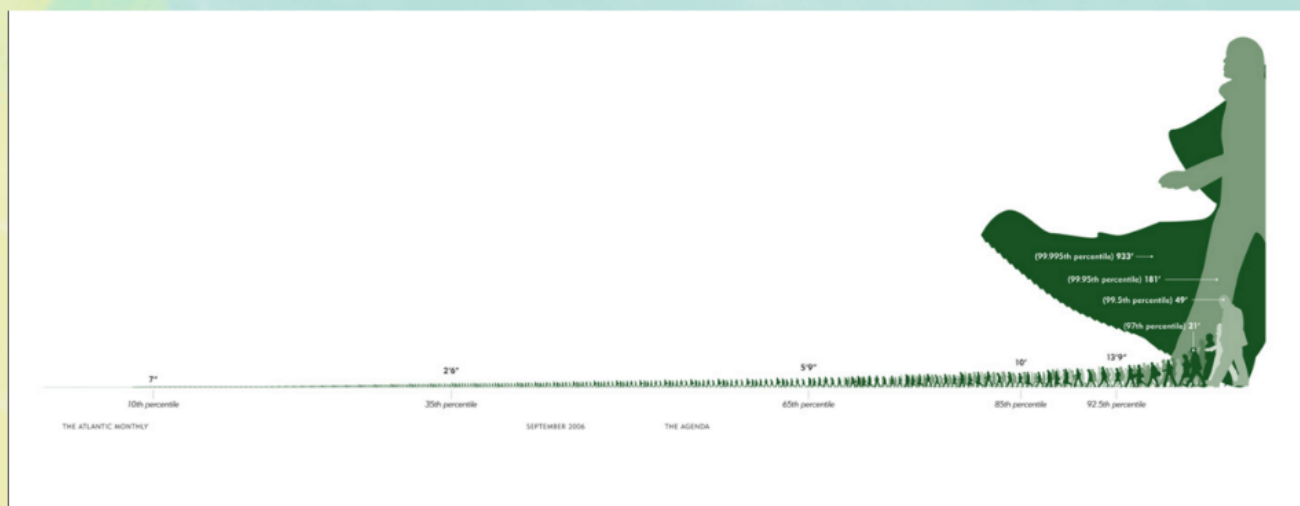
- vliv nemoci, rozvodu, změny/ztráty pracovního místa
- moderní společnosti – rozdíly v příjmech rozloženy tak, že od průměru se neodpichují nejchudší, ale nejbohatší
- pochod trpaslíků

Pochod trpaslíků

atší

Pochod trpaslíků

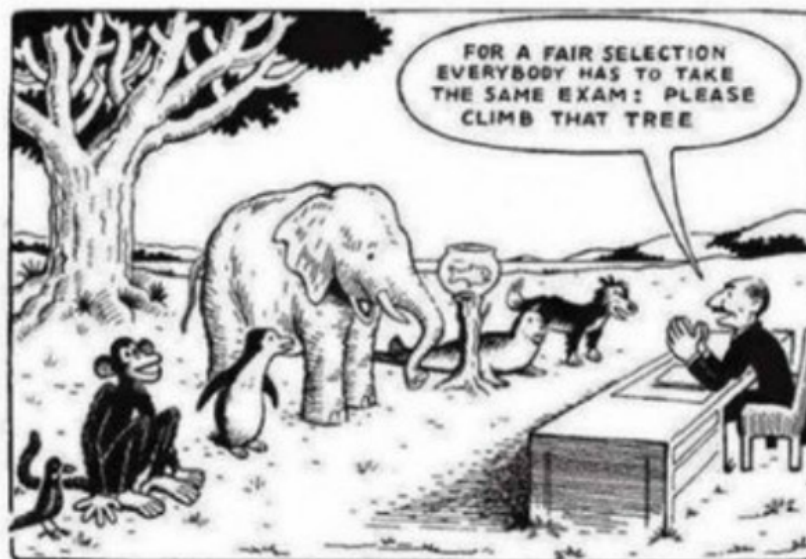

Nerovnost na trhu práce

- plyne zejména z rozdílného vlastnictví
- lidský kapitál (sociální, kulturní, ekonomický) , jehož velikost zařazuje jedince na trhu práce do výhodné či nevýhodné pozice a predestinuje ho k většímu/menšímu příjmu a větší/menší jistotě zaměstnání
- lidský kapitál spojen zejména se vzděláním
- nerovnost spojena taky s diskriminací na trhu práce či diskriminací obecně
- může se týkat etnických skupin, žen, starých lidí, nekvalifikovaných osob, ...
- **přímá diskriminace** těchto osob - odmítáním zaměstnat osoby určitých charakteristik, jejich nižší mzdou, snahou bránit jim v přístupu do školy, omezit jejich možnost čerpat úvěry
- **nepřímá diskriminace** - prostřednictvím kulturního vyloučení nebo v jemnější formě ignorováním jejich kulturních handicapů a neochotou pomoci jim tyto handicapy vyrovnat (Romové, lidé s tělesným postižením)

Nerovnost ve schopnostech, vzdělání a přístupu ke vzdělání

- významný aspekt sociální nerovnosti
- proto vzdělání často chápáno jako prostředek zrovnoprávnění, společenského vzestupu
- ale : také nástroj reprodukce nerovností – proč?

Our Education System

Ulrich Beck

- ve společnostech s masovými vzdělávacími systémy dochází k tomu, že **vzdělanostní kritéria pro lepší pozice splňuje tolik kandidátů, že ke slovu se opět dostávají taková kritéria, jakým je pohlaví, náboženské smýšlení, etnicita atd.**
- dobré vzdělání už není klíčem odemykajícím dveře k dobrému zaměstnání, ale pouze oprávněním ke vstupu do předpokoje, kde budou tyto klíče (podle libovolných pravidel) rozdělováni (Beck 2004:246)
- mladí lidé zůstávají déle ve školách, aby se vyhnuli nezaměstnanosti - **škola jako čekárna**, neplní úkoly v oblasti profesní kvalifikace
 - labilizace přechodu do systému zaměstnání

Ivan Illich: Skryté kurikulum školy

- modernizace připravuje lidi o schopnost samostatného jednání, lidé ztrácejí tradiční dovednosti
- viděl souvislost mezi rozjem vzdělání a ekonomickými potřebami kázně a hierarchie

Škola plní úlohu:

- dozoru nad dětmi (netoulají se po ulicích)
- rozdělení osob do jednotlivých typů zaměstnání
- osvojení dominantních hodnot
- získání těch znalostí a dovedností, které společnost schvaluje

Školy povzbuzují pasivní konzumaci, tj. nekritické přijímání existujícího společenského řádu.

Skryté poselství školy: Děti se učí, že jejich úlohou v životě je znát své místo a ukázněně sedět.

Pierre Bourdieu

- Školství jen potvrzuje výsadní vlastnosti elit
- Škola umocňuje rozdílnou kulturní orientaci a hodnotová měřítka získaná v časně fázi života (kulturní kapitál) – omezuje tak šance jedněch, ale usnadňuje postup druhých
- Vzdělávací systém naopak je jedna z nejdůležitějších institucí sloužících k sociální reprodukci moderních společností (Bourdieu, Passeron 1990, orig. 1970; Bourdieu 1998).
- Vzdělávací systém nevybírání nejschopnější žáky, ale vybírá žáky „již vybrané“. Ti jsou ze své rodiny vybaveni dostatkem kulturního kapitálu, který je ve školním prostředí zvýhodňuje, protože odpovídá kulturnímu kapitálu učitelů

osti elit
entaci a
ázi života
jedněch, ale

nejdůležitějších
ci moderních
, orig. 1970;

onější žáky, ale
é rodiny
álu, který je ve
ře odpovídá

- Školy, které navštěvují studenti z relativně privilegovaných rodin, zvyšují svou kvalitu
- kvalitu škol navštěvovaných dětmi z deprivovaných vrstev drží převaha těchto nekvalitních studentů u dna
- nejde jen o rozdílné materiální vybavení škol a různou kvalitu učitelů, ale i o kvalitu interakce učitele s žáky, atmosféru spolupráce ve třídě...
- ztížený přístup dětí z nižších tříd na elitní soukromé školy je odřezává od kvalitnějšího vzdělání a také od možnosti získat **sociální kapitál**
- nerovnost vzdělání vychází z rodin - děti z různých společenských vrstev si vytvářejí již ve svém raném vývoji různé jazykové kódy a formy řeči, odlišný způsob používání jazyka, odlišnou schopnost verbalizovat myšlenky. To také ovlivňuje budoucí školní výsledky.

Basil Bernstein: Teorie jazykových kódů

Rozdílný způsob komunikace mezi dětmi z různých sociálních poměrů a jeho vztah k akademické kultuře školy
- vliv na pozdější úspěch

Omezené kódy

- u dětí z nižších vrstev
- komunikace spočívá na nevyslovených předpokladech, jejichž znalost je považována za samozřejmou (hodnoty a normy v dané rodině, obci, čtvrti) a není nutné ji verbalizovat
- odkazuje na konkrétní a blízké, větší zapojení emocí
- výchova pomocí přímých odměn a trestů za ne/správné chování
- sdělování především praktických zkušeností

Rozvinuté kódy -

- u rodiny s vyšším formálním vzděláním
- zobecnění, abstraktní vyjadřování, rodiče vysvětlují
- s rozvinutým kódem větší předpoklady k úspěchu ve formálním vzdělávání

České výzkumy

- Dědičnost vzdělání (57,6 %)
- Odlišné aspirace dětí z různě sociálně postavených rodin
- Nikoli inteligence, ale rodinné prostředí, vzdělání a postoje rodičů jsou klíčové pro výsledky ve škole (Rabušicová 1995)

- regionální nerovnosti
- nedostatečné investice do vzdělávání
- brzké třídění dětí (v závislosti na úrovni vzdělanosti a sociálního postavení)
- Výsledky žáků nejvíce závisí na socioekonomickém statusu rodiny
- Výběr lepších ZŠ a odborných gymnázií zdaleka nezaručuje úspěch, ale také rodičů.
- Přes 40% studentů v ČR pochází z nejvzdělanějších rodin.
- Na učilištích s nejnižší úrovní vzdělání končí děti z nejnižší sociální třídy.

Daniel Prokop - Česká společnost pro vzdělávání, Často hledáme stránku: <https://www.cksp.cz/> škola:neuvolelo/71641d1d-1111-11e1-8000-000000000000

- regionální nerovnosti v kvalitě vzdělávání
- nedostatečné investice do předškolního vzdělávání
- brzké třídění dětí (vede ke koncentraci vzdělanosti a sociálního kapitálu)

- Výsledky žáků nejvíce závisí na socioekonomickém statusu rodiny žáka
- Výběr lepších ZŠ a odchody na víceletá gymnázia zdaleka nezávisí na inteligenci dítěte, ale také rodičů.
- Přes 40% studentů víceletých gymnázií pochází z nejvzdělanější a nejbohatší pětiny rodin.
- Na učilištích s nejnižším uplatněním či bez SŠ vzdělání končí děti z nejchudších poměrů

Daniel Prokop - Česká společnost se rozpadá ve škole, ne u voleb. Často hledáme strašáky tam, kde nejsou.

https://denikn.cz/5614/ceska-spolecnost-se-rozpada-ve-skole-ne-u-voleb/?fbclid=IwAR2ud7pnM9jd8KriNT-PKQNheXKzc3cp_LLTCpGmqprnEhYZ2GXpdxqBplc

Porovnání přístupu ke škole u rodičů s vyšším a nižším vzděláním v práci A. Lareau

Rodiče z dělnické třídy:

- jen výjimečně kontaktují učitele a cítí se při jednání s ním nesví
- držíjí nezávislý vztah se školou
- necítí se být kompetentní a vzdělání nechávají na profesionálech
- ponechání dětí jejich přirozenému růstu
- pocit omezování ve formálním prostředí, snaha přizpůsobit se autoritám

Rodiče ze střední třídy:

- často kontaktují učitele, jednání jsou neformální a přátelská
- učitele berou jako partnery, cítí se kompetentní k diskusi o vzdělání svých dětí
- snaha o harmonický rozvoj schopností svých dětí a využití všech příležitostí k němu
- schopnost ovlivňovat dialog a komunikaci ve formálním prostředí

Práce Tomáše Katrňáka „Odsouzení k manuální práci“

Dělničtí rodiče

- Nemají se školou dobrý vztah (také vlastní zkušenost), se vzděláním v životě nepočítají
- Důraz na materiální strategii (vydělávat, být nezávislý)

Vysokoškolští rodiče

- Klíčová role vzdělání v jejich životní strategii
- Zájem o dění ve škole, kultivaci schopností svých dětí

SOCIOLOGIE NEROVNOSTI, NEROVNOST VE VZDĚLÁNÍ

Mgr. Zuzana Szabó Lenhartová

Vědecký přístup a úlohy nerovnosti ve společnosti

Kritická tradice

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Modernismus

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Sociologická tradice

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Typy nerovnosti

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Nerovnost
- zásadní sociologické téma.

Proč existuje nerovnost mezi lidmi? Jaké jsou její příčiny?
Máme být unavení či nadšení? Měly by změnit strukturu lidské společnosti? Co nám říká?

- žádná společnost nezačíná faktickou rovností všem svým členům: lišit se všechny jsou ochotny (a přinutí)
- společnost diferencovaná do vrstev a skupin. Každá se počítá na statusu a příjmech, zájmech a výši své prestiže
- často nerovnosti vznikají a slábnou

2 způsoby chápání nerovnosti

1. nedůvěry vztahy společnosti (ducha)
2. statusně uctívání autoritativní společnosti (tedy nikoli legální zřítel společnosti)

- různé společnosti se liší nejen charakterem nerovnosti, ale především charakterem legitimizací, proč je nerovnost přírodní

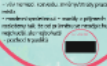
Nerovnost na trhu práce

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Příjmová nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

Právní nerovnost

- sociologická kritika společnosti
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie
- kritika společnosti jako základní úkol sociologie

